

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 57
Godina XXIX
Maj, 2024.
[str. 277-280]

© Monos 2024

**Kemal Nurkić, Husein Galijašević,
"Stanovništvo Tešnja sredinom
XIX stoljeća"*****JU Opća biblioteka Tešanj, Tešanj, 2023., 170 str.***

Uloženim trudom i velikim zalaganjem, Kemal Nurkić i Husein Galijašević su nastavili tradiciju obrade izvorne građe što je rezultiralo objavljivanjem ove knjige. Uzimajući u obzir da su defteri nastali shodno potrebama Osmanske države kako bi se utvrdili prihodi stanovništva, oni predstavljaju važan segment izvorne građe za proučavanje historije osmanskog perioda u Bosni i Hercegovini, posebno migracionih kretanja, društveno-ekonomskih prilika, topografije i drugih pitanja. To su neki od razloga koji ovom djelu daju dodatnu vrijednost budući da građa spada u prvorazredne historijske izvore što predstavlja veliki doprinos bosansko-hercegovačkoj historijskoj nauci. Popisni defteri stanovništva u Osmanskom arhivu vode se pod šifrom *NFS – Nüfus defterleri*. I pored toga što omogućavaju uvid u naselja i stanovništvo, iz njih se doznaje mnogo podataka o privrednoj djelatnosti, zanatima, karakterističnim zanimanjima i drugim oblastima. Dešifriranje imena, prezimena i toponima na osmanskome jeziku zahtjeva maksimalnu predanost, veliko znanje i intuiciju budući da je osmanski jezik *konsonantski*—što često otežava sam proces prevođenja. Pored toga, neka imena, koja se u južnoslavenskom govornom području različito izgovaraju i pišu, na osmanskome jeziku se pišu identično, te ih je veoma teško razlikovati, poput imena Mehmed i Muhamed i sl. Pri tome, treba imati na umu da je riječ o jeziku koji je rodoslovno i tipološki mješavina triju različitih jezika, odnosno arapskog, perzijskog i turskog jezika što predstavlja dodatnu teškoću prilikom čitanja deftera koje, iz to, karakteriše specifično i teško pismo.

Knjiga "*Stanovništvo Tešnja sredinom XIX stoljeća*" se sastoji od uvoda, poglavlja koje govori o popisu stanovništva 1850/51. godine, prijevoda muslimanskog i nemuslimanskog stanovništva mahala Sukija, Dibag Hane, Hadži Nesuh, Abdulah-paša, Harman, Oruč Sufi, Varoš, popisa Roma, zaključnih razmatranja, priloga, izvora i literature te rječnika stranih pojmova, odnosno turcizama.

U uvodnom djelu, autori nas upoznaju sa stanovništvom tešanjskog kraja do 1850. godine, uz konstataciju da nije utvrđeno odakle potiče ime grada. Saznajemo da su na te-

šanjskoj Gradini pronađeni dokazi o utvrđi koju su napravili Iliri, a koju su Rimljani porušili i izgradili svoje utvrđenje. Potom se čitaoci uvode u vrijeme doseljavanja Slavena da bi u kasnom srednjem vijeku bilo u sastavu srednjovjekovne bosanske države i u posjedu usorske vlastelinske porodice Zlatonosovića. Zanimljiv je podatak da se Tešanj prvi put spominje 1461. godine u pismu kojim papa Pije II poziva hodočasnike da posjete franjevačku crkvu Sv. Jurja u Tešnju. Iste godine, na osnovu povelje napisane na Bobovcu, posljednji bosanski kralj Stjepan Tomašević Kotromanić poklonio je Tešanj svom stricu Radivoju.

Kada je u pitanju naseljenost i stanovništvo Tešnja iz perioda prije dolaska Osmanlija, autori ukazuju na nepostojanje pouzdanih izvora, kao i dokaza da je Tešanj bio srednjovjekovni grad. Međutim, osmanskim osvajanjem Bosne u 15. stoljeću situacija se postepeno mijenja. Doznajemo da je prvo naseljavanje u blizini Tešnja bilo na maglajskom području kada se razvija privreda i formira konfesionalna struktura. Proces naseljavanja Vlaha iz Hercegovine i područja Crne Gore je utje-

cao na zastupljenost stočarske privrede. Autori skreću pažnju na činjenicu da je istovremeno ojačala utvrda na Gradini i uspostavljena stalna posada, te izgrađena džamija Selimija kao carska džamija. Nahija Tešanj uspostavljena je nešto prije 1540. godine budući da se u popisu bosanskog sandžaka prvi put spominje te godine.

Nurkić i Galijašević ukazuju i na značaj urbanizacije Tešnja što je rezultiralo njegovim proglašenjem kasabom 1559. godine kada je Gazi Ferhat-beg Čelebija uvakufio džamiju Ferhadiju, mekteb uz džamiju, han, 32 dućana, mlinove, karavan saraj na Usori i značajnu sumu novca od 30.000 dirhema. Pored toga, navedeni su i drugi podaci kao što je osnivanje prvog mekteba u Tešnju 1557. godine i Gazi Ferhadbegove medrese, početkom 17. stoljeća. Nisu izostavljena ni saznanja koja su se odnosila na razvoj trgovine, zanate, posebno izradu i preradu kože te postojanje vodovoda.

Kada je u pitanju popis stanovništva 1850/51. godine, obuhvaćene su tešanjске mahale koje su postojale polovinom XIX stoljeća. Stanovništvo je popisivano kao muslimansko, nemuslimansko i romsko. U defterima su navedeni nazivi tadašnjih mahala. Tešanjска kasaba je sredinom 19. stoljeća bila organizovana u sedam mahala i svaka je imala džamiju, a Varoš crkvu. Imala je oko 2020 stanovnika, od čega su muslimani činili 85 % stanovništva, s tim da žene i Jevreji nisu bili popisani. Pored imena i imena oca, za većinu popisanih navedena su i prezimena i kraći lični opis poput visine, boje brade ili brkova. Kao ilustracija navedenom svjedoči sljedeći primjer iz mahale Sukija:

Kuća 1.

- Hafiz Ali Riza efendi, sin Hasana; tešanjски muftija, visokog rasta, sijede brade, rođen 1788. godine, umro 1859. godine;

- Njegov sin Ahmed Sabit efendi, sred-njeg rasta i crne brade, rođen 1828. godine;
- Njegov sin, Mahmud Mesud efendi, rođen 1838. godine;
- Njegov sin Nesib efendi, rođen 1845. godine;
- Njegov unuk, Hasan, sin Sabita, rođen 1858. godine.

Godina rođenja je bilježena u hidžretskoj godini. Za pojedine osobe su pisane i napomene. Onima koji su obavljali vjersku ili civilnu dužnost, titula je pisana crvenim

mastilom, poput imam, pop, muhtar i dr. U napomeni se nalazio podatak ukoliko je lice bilo u vojsci. Romsko stanovništvo je popisano bez navođenja mahale. Na kraju knjige se nalazi index prezimena koja se spominju u popisu. Uzimajući u obzir da su osmanski popisi vršeni na predan način i da se podaci u njima uzimaju kao relevantni, istraživačima i svim poklonicima koji pokazuju interes za knjige ove historijske tematike toplo preporučujemo ovo vrijedno djelo.

Amir Džinić

